

Występowanie siczrawy karpackiej
Pseudogaurotina excellens w Polsce
oraz uwagi o siedliskach,
zagrożeniach i jej ochronie na
przykładzie Babiogórskiego Parku
Narodowego

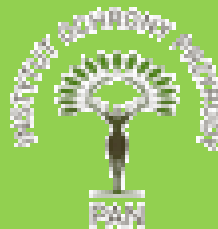
Występowanie sichrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* w Polsce
oraz uwagi o siedliskach, zagrożeniach i jej ochronie na przykładzie BgPN

Stanisław Szafraniec - Babiogórski Park Narodowy

Dane monitoringowe dotyczące Babiogórskiego PN, Tatrzańskiego PN, Pienin, Policy zebrano w latach 2006, 2007, 2013, 2018, 2023 w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w części dotyczącej monitoringu gatunków i siedlisk przyrodniczych realizowanego na zlecenie **Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska** przez **Instytut Ochrony Przyrody PAN**, finansowanego ze środków **Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**.

Część danych zebrano w ramach realizacji projektu: nr POIS.05.01.00-00-204/09 **”Ochrona gatunków i siedlisk naturalnych położonych w Babiogórskim Parku Narodowym”**.

Wygląd postaci dorosłej

Długość imagines 12-17 mm, barwa pokryw ciemnoniebieska, ciemnozielona, fioletowa, bardzo rzadko czarna. Głowa, przedplecze, spód ciała, czułki, odnóża czarne.

Dymorfizm płciowy: samce mniejsze, szczuplejsze, czułki do $\frac{2}{3}$ pokryw
samice większe, masywniejsze, czułki do $\frac{1}{2}$ pokryw

Sichrawa karpacka: 12-17 mm, odwłok czarny

Sichrawa górska *Carilia virginea*: 8-12 mm, odwłok jasny

Zagwoździk fiołkowy *Callidium violaceum*

Dłużynka wiciokrzewowa *Oberea pupillata* rozwijająca się na wiciokrzewie czarnym

Właściwości biologiczne gatunku

Aktywność dzienna, rójka – VI –VII,

Gatunek nie płochliwy

Cykl życiowy 2 letni, larwa rozwija się w pierw płytę pod korą, w drugim roku również w drewnie żywych, osłabionych wiciokrzewów czarnych (typowy kambioksylofag).

Miejsce żeru larw – nasadowa i środkowa część okazałych wiciokrzewów czarnych.

Kolebka poczwarkowa zbudowana jesienią, w drugim roku żerowania larw w nasadzie krzewu.

Kolebka poczwarkowa na cieżkim pędzie

przed wygryzieniem się imago

po opuszczeniu kolebki

Po kilku latach – brak wiórek.

Rzadki w całym zasięgu

Rozmieszczenie geograficzne - endemit karpacki

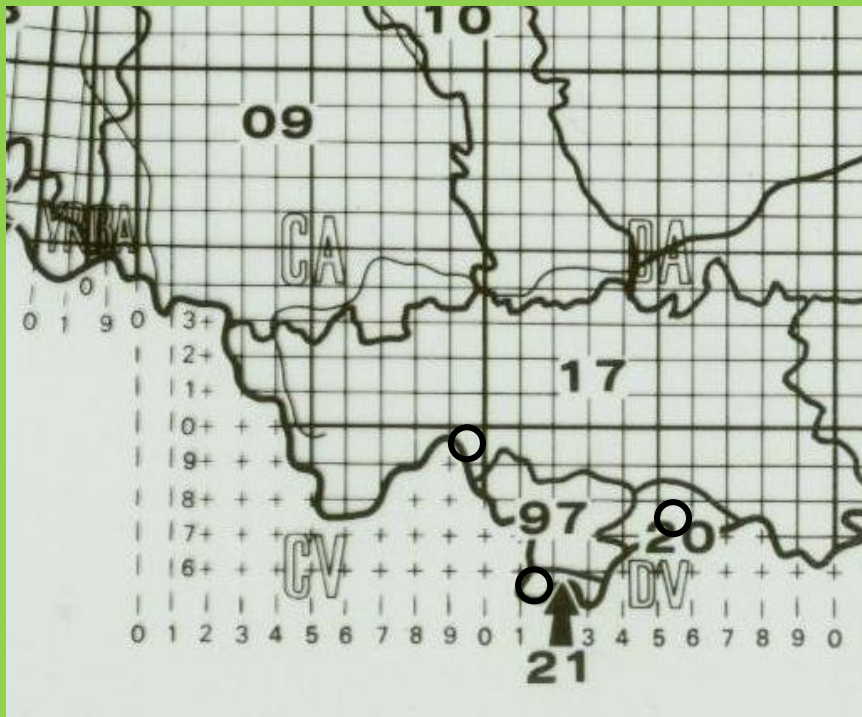
Karpaty Zachodnie, Wschodnie i Południowe, notowany z nielicznych (ok. 50), izolowanych stanowisk, od 700 do 1700 m. Większość stanowisk na **Słowacji** (Tatry Zachodnie, Wysokie, Niskie, Mała i Wielka Fatra, Vtacnik, Rudawy Słowackie), **Ukraina**: Świdowiec, Gorgany, Czarnohora, **Rumunia**: Transylwania, Muntii Retezat; **Polska** – Beskid Żywiecki, Tatry, masyw Radziejowej.

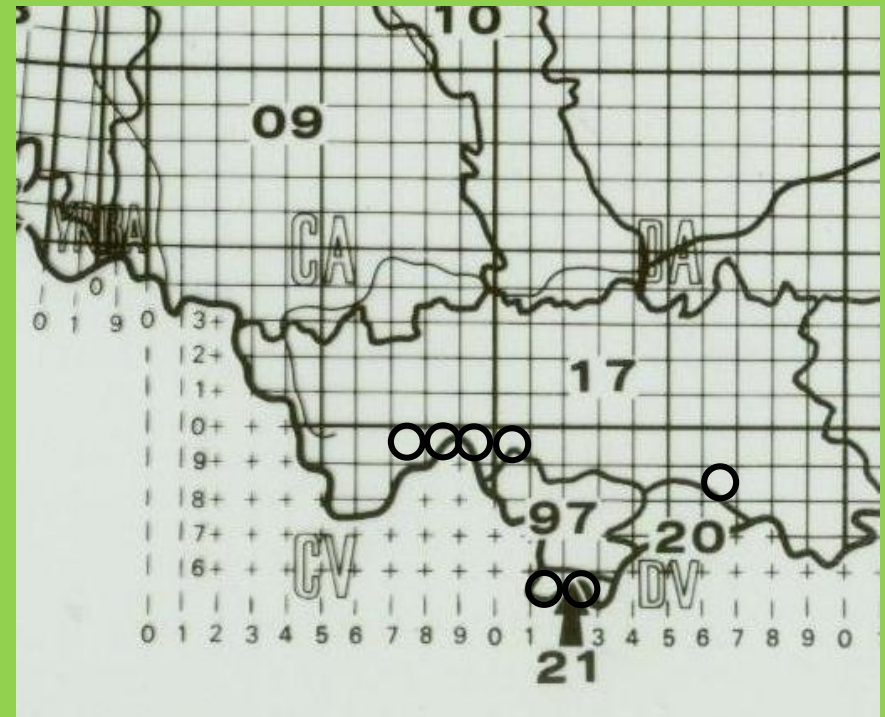

Występowanie w Polsce

Dane historyczne

Dane aktualne

Historyczne:

- Babia Góra (Pawłowski 1967, Gutowski 1996)
- Tatry (Krokiew, Dolina Kościeliska – Starzyk 1992)
- Pieniński Park Narodowy (Góra Zamkowa – Śliwinski, Lessaer 1970)

Aktualne:

- Babiogórski Park Narodowy (dane monitoringowe z lat 2006 i 2007, 2013 2018, 2023 + Szafraniec 2018 – łącznie 22 stanowiska)
- Tatrzański Park Narodowy (dane monitoringowe z 2007, 2013, 2018, 2023 + Szafraniec & Zwijacz-kozica 2017 - 32 stanowiska)
- Polica (dane monitoringowe z 2007, 2013, 2018, 2023 – Na Policy -1 stanowisko + (dane w ramach PZO – kilka stanowisk)
- Pilsko (Dolina Cebulowego Potoku – dane z 2010 r.), Romanka 2 st.
- Beskid Sądecki (północne stoki Prehyby – dane z 2009 r., + dane monitoringowe 2013, 2018, 2023) 1 st.

Status gatunku

- zagrożony wyginięciem: (- skrajnie zagrożony i ginący –E- wg „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt” 1992, - niższego ryzyka – LR; - wg. „Czerwonej Listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” 2002), - krytycznie zagrożony (CR) wg. „Karpackiej czerwonej listy zwierząt” 2003,
- poddany ochronie ścisłej – od 1984 roku - ze wskazaniem na konieczność wykonania zabiegów ochronnych,
- priorytetowy w Unii Europejskiej (umieszczony w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej, wymagający tworzenia specjalnych obszarów ochrony w europejskiej sieci Natura 2000, zał. IV ochrona ścisła).
- jest przedmiotem ochrony w pięciu SOO: „Tatry” , „Ostoja Babiogórska”, „Na Policy”, „Ostoja Popradzka”, „Beskid Żywiecki”
- jedyny endemit pośród krajowych kózkowatych,
- uważany za gatunek reliktowy trzeciorzędowy,
- na Słowacji – kategoria zagrożenia CR

Właściwości ekologiczne – siedlisko gatunku

Stenotopowy gatunek, monofag wiciokrzewu czarnego

Jaworzyna ziołoroślowa

Jaworzyna karpacka

Żyzna buczyna karpacka

Dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy

2013 0

Zachodniokarpacka świerczyna górnoreglowa

Zagrożenia

Naturalne

- wzrost drzew na stanowiskach powodujący zamieranie *Lonicera nigra* (BPN: oddz. 52, Tablica, Nowa Droga i inne stanowiska)
- zmiany biocenotyczne spowodowane wielkopowierzchniowymi uszkodzeniami przez silne wiatry (wiatrowały, wiatrołomy) jak również spowodowane przez gradację *Ips typographus* (TPN: Dol. Kościeliska, Wściekły żleb, dol. Małej Łąki)

Antropogeniczne

- potencjalny zbiór imagines
- potencjalne wycinanie krzewów
- potencjalne zmiany sposobu użytkowania lasów (wylesienia pod wyciągi, drogi itp.)
- Przypadkowe niszczenie krzewów w trakcie prac leśnych

Programu aktywnej ochrony sичrawy karpackiej i jej siedliska w BgPN w ramach projektu CKPŚ „Ochrona gatunków i siedlisk naturalnych w BgPN”)

- inwentaryzacja potencjalnych siedlisk w części BgPN,
- określenie zagrożeń i potrzeb ochronnych dla każdego stanowiska,
- wykonanie (dla części stanowisk na terenie ochrony czynnej, krajobrazowej) usunięcia podrostów, nalotów, gałęzi, drzew w celu zabezpieczenia przetrwania wiciokrzewu czarnego,
- monitoring populacji oparty o liczebność imagines (znakowanie osobników), % zasiedlonych krzewów,
- wykonanie oceny stanu populacji, stanu siedlisk, perspektyw zachowania, oceny ogólnej, (met. GIOŚ, Rossa 2010)
- patrolowanie newralgicznych stanowisk połączone z monitoringiem imagines,
- szkolenie służb terenowych w celu wykluczenia przypadkowego uszkodzenia *L. nigra* w czasie prac leśnych,
- wydanie folderu zawierającego również informacje o gatunku.

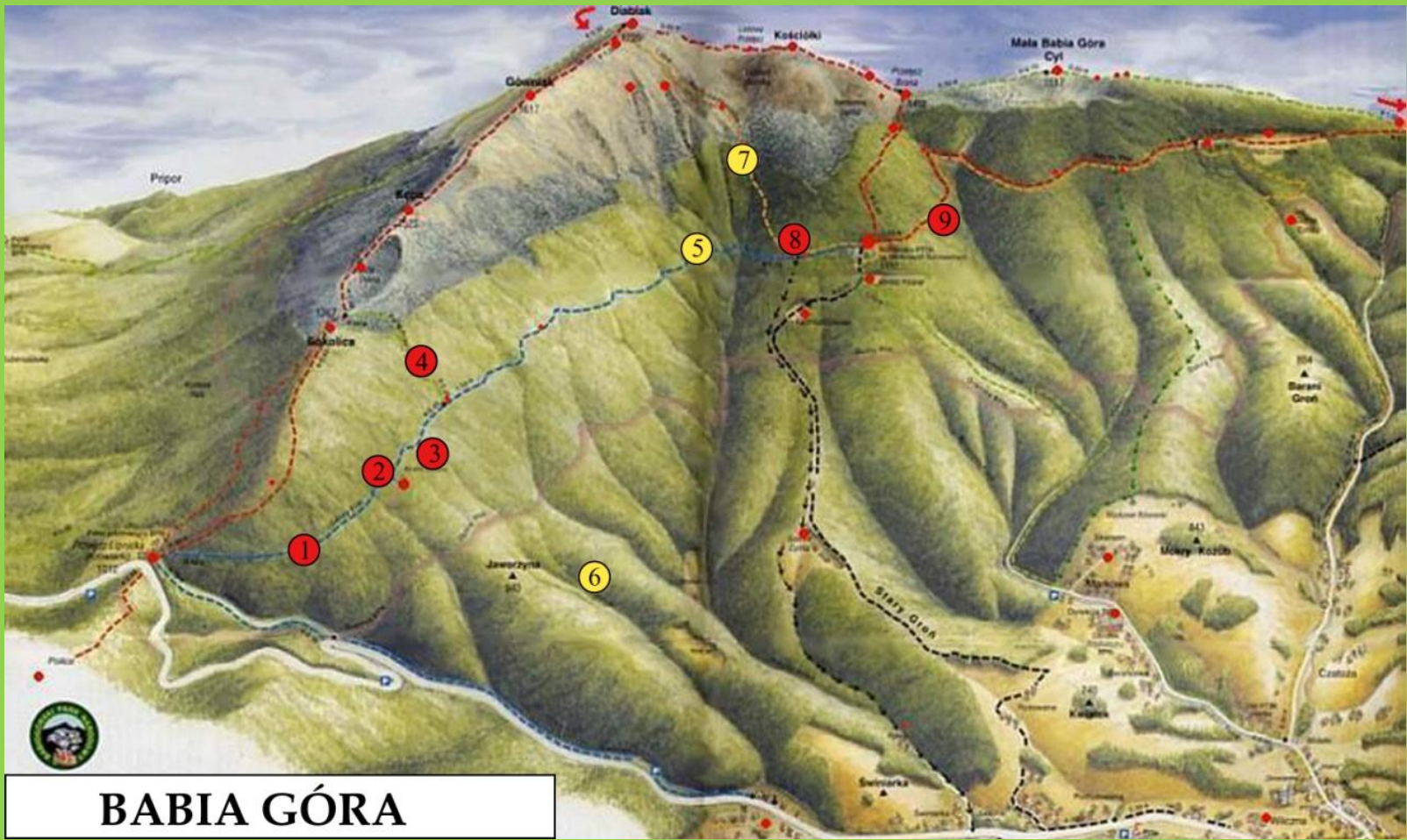

monitoring populacji

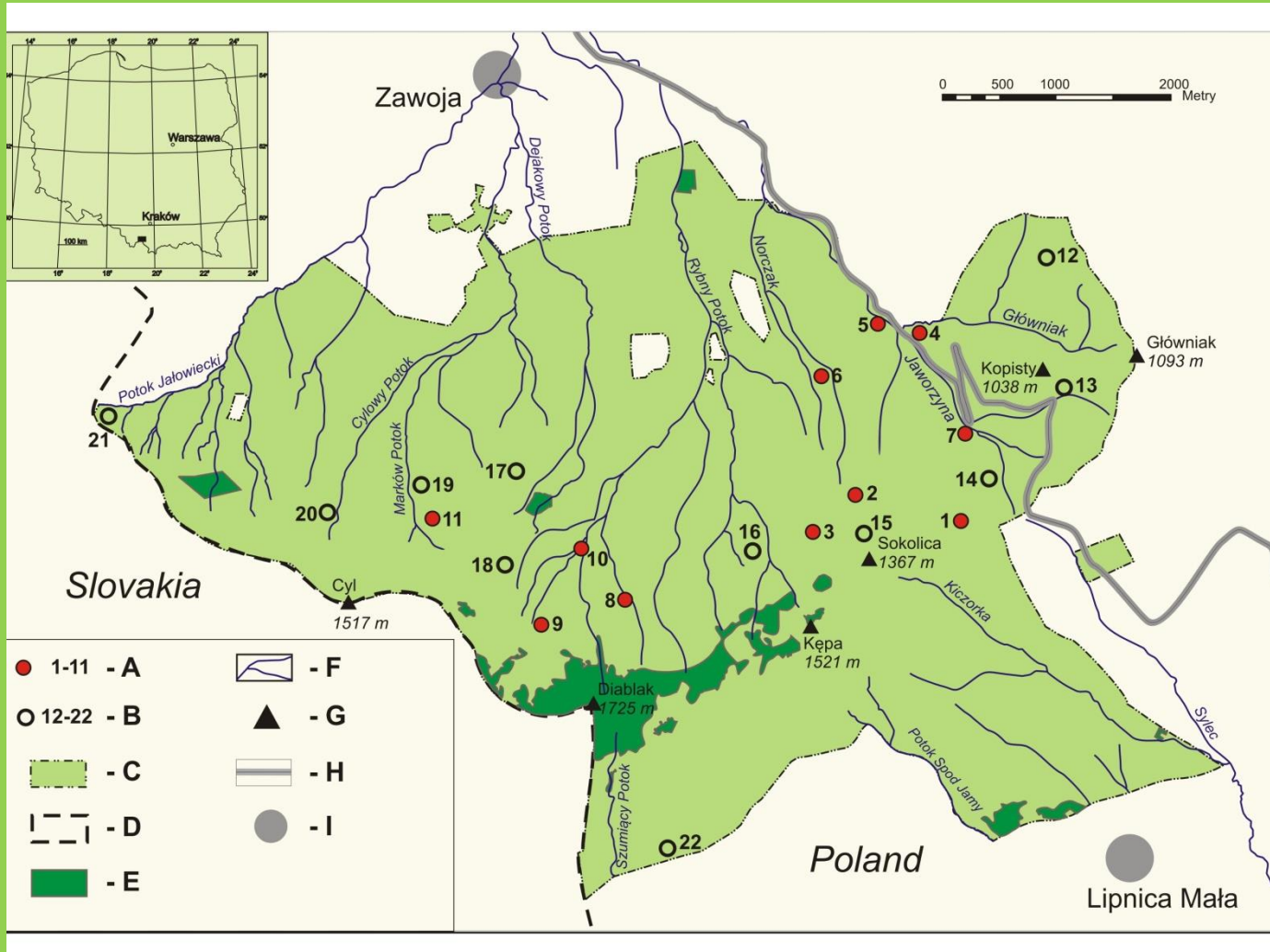
2013 0

Stanowiska sichrawy karpackiej w BgPN przed pojęciem projektu (objęte monitoringiem w 2006-2007 r.)

BABIA GÓRA

Ryc. 2. Mapa występowania sichrawy karpackiej w Babiogórskim Parku Narodowym. Objaśnienia: A - znane stanowiska objęte ogólnopolskim monitoringiem; B - nowe stanowiska opisane w pracy; C - obszar Parku; D - granica państwa; E - obszary nieleśne (polany, hale wysokogórskie); F - potoki; G - szczyty; H - droga wojewódzka nr 957; I - miejscowości.

Tab. 1. Stanowiska sikhrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* w Babiogórskim Parku Narodowym

Objaśnienia: E – ekspozycja, Wys. – wysokość n.p.m., Siedl. – kod siedliska Natura 2000; Populacja: N – liczebność imagines, Zkrz – zasiedlone krzewy, Żer. – żerowiska czynne; Siedlisko: Bp – baza pokarmowa, S – spójność siedliska, K – konkurencja, Św – warunki świetlne, Dmr. – dostępność miejsc rozrodu – udział osobników młodych (m), średniowiekowych (ś) i starych wiciokrzewu czarnego.

Lp	Nazwa stanowiska	Ekspozycja	wysokość m. p. m. [m]	Kod siedliska	Populacja			Siedlisko				
					liczebność	zasiedlone krzewy [%]	żerowiska czynne	baza pokarmowa	spójność siedliska	konkurencja	warunki świetlne	dostępność miejsc rozrodu
1	Górny Płaj 1	N	1030	9180-5		13	1	45	wysoka	mała	umiar. słon	60% m 40% ś
2	Górny Płaj 3	NNW	1000-1060	9410-3		12	1	> 100	średnia	średnia	umiar. słon	60% ś 37% m 3% s
3	Perć Przyrodników	NW	1060-1100	9410-3	7	11		> 100	średnia	mała	umiar. słon	59% ś 39% m 2% s
4	Jaworzyna	NW	790	9130-3	5	23		34	wysoka	średnia	umiar. słon	60% m 40% ś
5	Tablica	NE	790	9130-3	0	23	1	30	wysoka	średnia	zacienione	50% ś 44% m 5% s
6	Orawska Droga	NW	840-860	9130-3	1	22		> 100	średnia	średnia	zacienione	60% ś 35% m 5% s
7	Przy Potoku	NNE	840	9130-3	2	21		47	wysoka	średnia	zacienione	53% m 47% ś
8	Górny Płaj 4	NNW	1160-1190	9410-1	9	12		80	średnia	mała	umiar. słon	83% m 17% ś
9	Perć Akademików	NNW	1340-1370	9410-1		7	1	75	wysoka	średnia	umiar. słon	75% m 25% ś
10	Szumiąca Woda	NNE	1060-1080	9180-5		22	2	41	wysoka	mała	umiar. słon	83% m 17% ś
11	Żmijowisko	NNW	1170-1200	9410-1		11	2	60	średnia	duża	umiar. słon	60% ś 40% m
12	Kopiste	W	1120-1130	9110-2		22	1	41	wysoka	mała	umiar. słon	60% m 40% ś

Lp	Nazwa stanowiska	Ekspozycja	wysokość m. p. m. [m]	Kod siedliska	Populacja			Siedlisko				
					liczebność	zasiedlone krzewy [%]	żerowiska czynne	baza pokarmowa	spójność siedliska	konkurencja	warunki świetlne	dostępność miejsc rozrodu
13	Nowa Droga	W	999	91E0-7		8	2	25	wysoka	mała	umiar. słoń	75% m 25% ś
14	Grzbiet	N	990	9410-3		10	1	35	wysoka	mała	umiar. słoń	90% m 10% ś
15	Pod Sokolicą	NNW	1260-1290	9410-1		11	6	60	wysoka	średnia	umiar. słoń	60% ś 37% m 3% s
16	Żarnówka	NNW	1200-1205	9410-1		10	2	> 100	wysoka	mała	słoneczne	73% m 27% ś
17	Suchy Groń	N	1060-1080	9180-5		9	2	90	wysoka	mała	umiar. słoń	80% m 20% ś
18	Suchy Stawek	N	1260-1270	9410-1		9	2	90	wysoka	mała	umiar. słoń	80% m 20% ś
19	Marków Potok	NW	1050-1080	9130-3		11	2	> 100	średnia	duża	umiar. słoń	68% ś 30% m 2% s
20	Cyłowy Potok	EEN	1080-1100	9180-5		11	2	65	wysoka	średnia	umiar. słoń	52% m 45% ś 3% s
21	Przełęcz Jałowiecka	NE	965-970	9130-3		21	1	14	wysoka	duża	zacienione	60% ś 40% m
22	Orawa	ES	1180-1200	9410-1		17	4	40	wysoka	mała	umiar. słoń	65% m 35% ś

Podsumowanie

- wyraźne skupienie stanowisk w części wschodniej Parku, zwłaszcza wzdłuż pot. Jaworzyna i Norczak, które pokrywa się z licznymi stanowiskami wiciokrzewu czarnego w tym rejonie, liczne stanowiska w dolnej części regła dolnego,
- w części środkowej i zachodniej Parku stanowiska nie tworzą grup, są od siebie oddalone o 0,5- 2 km,
- w części południowej Parku (Orawa) oraz w środkowej i zachodniej części północnej stanowiska są zlokalizowane w górnej części regła dolnego i w reglu górnym,
- stwierdziłem stanowiska w części północnej Parku (29 stanowisk) oraz w południowej 1 stanowisko,
- spośród 30 stanowisk – 4 znajdowały się masywie Policy, zaś 26 w masywie Babiej Góry,
- stanowiska sичrawy karpackiej na terenie BgPN są rozmieszczone skupiskowo, w przedziale wysokościowym od 780 do 1370 m n. p .m. i tak można wyróżnić
 - 780 - 900 m – 8 stanowisk; 901-1150m – 14; 1151- 1350 m – 7 ; pow. 1350 m - 1 (regiel dolny 22, r. górny – 8).

- zespoły roślinne, w których stwierdzono stanowiska to: *Dentario glandulosae-Fagetum* – 8 stanowisk, *Plagiothecio-Piceetum* – 8 , *Abieti-Piceetum montanum* – 6, *Sorbo-Aceretum carpaticum* – 4, *Caltho-Alnetum* – 2, oraz po 1 w *Luzulo nemorosae-Fagetum*, *Aceri-Fagetum*.
- wielkość stanowisk wahała się od 0,02 ha do 3 ha,
- skupiskowa struktura rozmieszczenia osobników wiciokrzewu czarnego, efekt dostępnej przestrzeni.
- najlepsze warunki rozwoju dla gatunku stwierdziłem w dolnoreglowym borze mieszanym (rozległe stanowiska z obfitą ilością wiciokrzewu czarnego, duże rozmiary krzewów),
- środowiska sichrawy karpackiej to lasy iglaste i mieszane z wysokim udziałem starych wiciokrzewów, w wariantach wilgotnych, bagiennych, z gładzowiskami, wzdłuż potoków, na utworach szkieletowych, wychodnie skalne, źródliska.

Literatura

Gutowski J.M. 2004. *Pseudogaurotina excellens* (Brancsik, 1874). Sichrawa karpacka [w:] Adamski P., Bartel R., Bereszyński A., Kepel A., Witkowski Z. (red.). Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 6: 121–123.

Gutowski JM. 1995. Kózkowate (*Col.: Cerambycidae*) wschodniej części Polski. Prace IBL ser. A, 811: 1-190.

Pawłowski J. 1967. Chrząszcze (*Coleoptera*) Babiej Góry. Acta zool. crac., R.12; 16: 419-665.

Rossa R., 2010. Sichrawa karpacka *Pseudogaurotina excellens*, W: Makomaska-Juchiewicz M.(red.), Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część I, s. 130-157.

Rossa R., 2008. Wyniki monitoringu 4024 Sichrawa karpacka *Pseudogaurotina excellens*. Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000, GIOŚ Warszawa.

Starzyk J.R. 1992. *Pseudogaurotina excellens* (Brancsik, 1874). Sichrawa karpacka. [w:] Głowaciński Z. (red.). Polska czerwona księga zwierząt. PWRiL, Warszawa: 297-298.

Szafraniec S., Zwijacz-Kozica T. 2017. Występowanie sichrawa karpackiej *Pseudogaurotina excellens* (Coleoptera: Cerambycidae) w Tatrzańskim Parku Narodowym. Chrońmy Przyr. Ojcz. 73 (1): 40-48.

Szafraniec S. 2018. Występowanie sichrawy karpackiej *Pseudogaurotina excellens* (Brancsik, 1874) w Babiogórskim Parku Narodowym. Acta entomologica silesiana 26 (online 008): 1-11.

Śliwiński Z., Lessaer M. 1970. Materiały do poznania kózek Polski (Coleoptera, Cerambycidae) ze szczególnym uwzględnieniem Bieszczadów Zachodnich. Roczn. Muz. Górn. w Bytomiu. Przyroda 2 (5): 77–127.

Dziękuję za uwagę